

Leo Trotskij: Bakom Moskvarättegångarna (3 mars 1938)

Huvudpersoner i den pågående rättegången för landsförräderi i Moskva är tre män, Bucharin, Rykov och Rakovskij. Genom deras inställning kan man för första gången bedöma reaktionens djup i Sovjetunionen.

I Paris 1910 pekade Dubrovinskij, en sedan länge död bolsjevik, på Rykov och viskade: "I vilket annat land som helst skulle Alexejev ha varit premiärminister." *På min rekommendation valdes Rykov fjorton år senare till den post som blev ledig efter Lenins död - ordförande för folkkommissariernas råd.*

Rykov är ointresserad av rent teoretiska frågor men har ett öppet politiskt sinnelag och en alldeles särskild begåvning som administratör. Trots att han stammar är han en kraftfull talare. Rykov har ägnat hela sitt medvetna liv åt ett enda ideal.

I motsats till Rykov är Bucharin en ren teoretiker, föreläsare och skribent. Just på grund av sin avsaknad av organisatorisk förmåga satt han, en av de nya bolsjevikerna, aldrig med i regeringsstaben. Men han var redaktör för centralorganet *Pravda*, en oerhört viktig post. När Zinovjev föll i onåd blev han ledare för Kommunistiska internationalen (1926-27). Det fanns alltid något sympatiskt och barnsligt hos Bucharin, vilket med Lenins ord gjorde honom till "partiets favorit".

Bucharins teoretiska tänkande kännetecknas av nyckfullhet och en benägenhet att ställa upp paradoxer. Ofta argumenterade han hetsigt mot Lenin, som svarade honom med en lärares tonfall. Men de hårda diskussionerna förstörde aldrig deras vänskap. Bucharin älskade Lenin och var lika fäst vid honom som ett barn till sin mor. *Om någon på den tiden hade sagt att Bucharin skulle bli anklagad för att ha försökt mörda Lenin, skulle vi alla ha erbjudit att sätta den som påstod det på dårhus.*

Jag har känt Rakovskij sedan 1903. Vår nära vänskap varade till 1934, då han ångrade sina "oppositionella" synder och återvände till regeringslägret. Rakovskij är en internationell revolutionär i ordets hela bemärkelse, och talar utöver sitt modersmål bulgariska, franska, ryska, rumänska, engelska och tyska flytande. Han kan läsa italienska och andra språk. Efter att ha utvisats från nio länder i Europa, länkade Rakovskij sitt öde till oktoberrevolutionen, som han tjänade på de mest ansvariga poster. Han var till yrket läkare, en lysande talare och skribent, och vann allas hjärta genom sin öppenhet, människovänlighet och rika intellektuella förutsättningar.

Bucharin har trettio års revolutionärt på sitt konto, Rykov nästan fyrtio, Rakovskij i det närmaste femtio. Dessa tre personer anklagas nu för att plötsligt ha blivit "spioner" och "agenter" för främmande makter, för att ha försökt krossa och stycka upp Sovjetunionen och upprätta kapitalismen. Efter en längre tids inkvisitorisk behandling på ett av GPU:s fängelser har alla tre erkänt sin skuld.

Nästföljande i betydelse av de anklagade är Krestinskij, advokat till yrket och gammal bolsjevik. Han var Stalins företrädare på posten som partiets generalsekreterare innan han blev folkskommisarie för finanserna och senare ambassadör i Berlin.

I sin egenskap av främsta makthavare i GPU och senare också officiellt dess ledare, har Jagoda en speciell plats på de anklagades bänk. Under tio års kamp mot oppositionen var han Stalins närmaste förtrogne. I grunden en obetydligt person utan några speciellt utmärkande drag personifierar han andan hos den hemliga polisen.

Efter att i augusti 1936 ha förberett rättegången mot Zinovjev och Kamenev skrämdes Jagoda av framtidsutsikterna att ännu fler gamla bolsjevik skulle förintas, av vilka inte så få var hans personliga vänner. Det beseglade hans öde. Efter att dagen dessförinnan ha upphöjts till posten som polis"mästare" blev han avsatt, arresterad och sades vara förrädare och folkfiende. *GPU:s nya chef*

Ježov tillämpade samma utredningsmetoder på Jagoda som denne själv hade upfunnit, och upp-nådde därmed samma resultat.

Av de övriga anklagade är Rosengolts och Zelenskij¹ av ett visst politiskt intresse eftersom båda är gamla bolsjeviker och tidigare medlemmar i centralkommittén. Rosengolts är först och främst organisatör. Han spelade en viktig roll under inbördeskriget, till stor del under mitt personliga överinseende.

Zelenskij satt under många år i ledningen för partiets viktigaste sektion - Moskvasektionen.

Ivanov, Grinko och Tjernov är rent administrativa personligheter som har blivit ledande först på senare år.²

Jag känner igen tre av de återstående namnen - Ikramov, Chodzjajev och Sjarangovitj - som personer som spelade en progressiv roll inom partirörelsen på landsbygden.³

Fem andra namn - Krijutjkov, Bessonov, Zubarov, Maximov-Dikovskij och Bulanov - ger mig inga som helst associationer.⁴ Hursomhelst är dessa personer tredje eller fjärde rangens stjärnor.

De fyra läkarna från sjukhuset i Kreml förtjänar speciell uppmärksamhet. Vid mer än ett tillfälle utnyttjade jag den medicinska vård som två av dessa läkare erbjöd - närmare bestämt Levin och Pletnev.⁵ De övriga två, Kazakov och Vinogradov, minns jag bara till namnet.⁶

Läkarna anklagas för att ha förgiftat folkkommissarien för den tunga industrin, Kujbysjev, ledaren för GPU, Menzjinskij och författaren Maxim Gorkij.⁷ Det saknades bara denna otroliga anklagelse för att de andra anklagelserna skulle framstå desto klarare.

Låt oss kort gå igenom bolsjevikpartiets och sovjetmaktens nuvarande tillstånd som det beskrivs av Stalins skenrättegångar mot personer som på Lenins tid var medlemmar i politbyrån - det vill säga partiets och regeringens högsta organ. Med undantag för Lenin (som lämpligt nog avled) och Stalin

-
- ¹ **Isaac Zelenskij** (1890-1938) var ordförande för konsumentkooperativen och medlem i centralkommittén. Som svarande i den tredje Moskvarättegången anklagades han för att ha blandat glas och spik i smöret. Han dömdes till döden och avrättades, men blev postumt "rehabiliterad".
 - ² **V I Ivanov** (1893-1938) kommissarie för timmerindustrin, **G F Grinko** (1890-1938) kommissarie för finanserna och **MA Tjernov** (1891-1938) kommissarie för jordbruket, hade fram till sin arrestering alla varit okritiska tjänare till Stalin. Ivanov var också fullvärdig medlem i centralkommittén. Han anklagades för att saboterat timmerindustrin i samarbete med den brittiska underrättelsetjänsten. Grinko, som kom från Ukraina, anklagades för att ha varit medlem i en "nationell fascistisk organisation", men hans främsta aktivitet sägs ha varit ekonomiskt sabotage. Tjernov, en tidigare mensjevik, hade varit ansvarig för insamlande av spannmål i Ukraina 1929-30. Han beskylldes för misslyckanden inom jordbruket och dödsfall bland boskapen. Alla tre avrättades efter den tredje Moskvarättegången.
 - ³ **Akmal Ikramov** (1898-1938), **Faizul Chodzjajev** (1896-1938), båda två uzbekledare, och **Vasilij F Sjarangovitj** (1897-1938), förste sekreterare i Vitryssland, anklagades för "borgerlig nationalism" och avrättades efter den tredje Moskvarättegången.
 - ⁴ **Pjotr P Krijutjkov** (1889-1938), Gorkijs personliga sekreterare, **V A Maximov-Dikovskij** (1900-1938), Kujbysjevs sekreterare, och **Pavel P Bulanov** (1895-1938), Jagodas sekreterare, anklagades för medhjälp i mordet på Gorkij och Gorkijs son, och sköts efter den tredje Moskvarättegången. **Sergej Bessonov** (1892-1941) hade arbetat inom den sovjetiska handelsdelegationen i Berlin. Han arresterades i februari 1937 och erkände i december till sist de anklagelser som riktades mot honom och gick med på att vittna för åklagarsidan under den förestående rättegången. Han dömdes till 15 års fängelse men sköts 1941. **Prokopij T Zubarov** (1886-1938) var en lägre tjänsteman i jordbrukskommissariatet och anklagades för att ha saboterat livsmedelsleveranserna och för att ha varit agent för den tsaristiska polisen 1908, och blev skjuten efter den tredje Moskvarättegången.
 - ⁵ **L G Levin** (1870-1938) var en ansedd läkare i Kreml från och med 1920 fram tills dess han anklagades för att ha dödat Gorkijs son, Gorkij och Kujbysjev och för medhjälp till mordet på Menzjinskij.
 - ⁶ **I N Kazakov** (1870-1938) var Menzjinskijs läkare men är i övrigt föga känd. **A I Vinogradov** (död 1938) var läkare i GPU:s tjänst och kom aldrig till rättegången. Rättegångsförhandlingarna mot honom "avbröts på grund av att han dog" i GPU:s händer sedan han hade arresterats för medhjälp i mordet på Gorkij.
 - ⁷ **Valerian Kujbysjev** (1888-1935) innehade ett flertal olika poster innan han 1926 blev ordförande för den nationella ekonomins högsta sovjet. **Vladimir Menzjinskij** (1874-1934) var Jagodas företrädare som ledare för GPU. **Maxim Gorkij** (1868-1936), rysk populär författare av noveller, romaner och teaterpjäser varkritiskt inställd till oktoberrevolutionen 1917 men stödde Stalins regering.

har samtliga visat sig vara "agenter för främmande makter".

Varenda en av Röda arméns och flottans ledare, utan undantag, var "förrädare" - Trotskij, Tuchatjevskij, Jakir, Uborevitj och andra - alla sovjetiska ambassadörer - Sokolnikov, Rakovskij, Krestinskij, Karachan, Jurenev och andra⁸ - har visat sig vara "folkfiender". Industrins och järnvägarnas samtliga ledare förefaller ha "organiserat sabotage".

Pjatakov, Serebrjakov, Smirnov och andra i Kommunistiska internationalens ledning var "fascist-agenter". Den sovjetiska pressens ledare och ledarna i trettio sovjetrepubliker visade sig vara "imperialistagenter". *Och partiets och regeringens liv och hälsa anförtroddes åt giftmördare.*

För att fullända denna bild behöver vi bara sätta dit konstnärens namnteckning, Josef Stalin.

De svarande i denna och de tidigare rättegångarna tillhör olika politiska grupper som dessutom är fientligt inställda till varandra. Tillsammans med fackföreningarnas ordförande Tomskij, som drevs till självmord, ledde Bucharin och Rykov partiets högerflygel. De förde en oförsonlig och fullkomligt principiell kamp mot trotskismen. I nära samarbete med dem förberedde Stalin, som hade en centristisk roll, 1928 krossandet av vänsteroppositionen. Det var först i rapporterna från Moskva som jag fick höra om trotskisternas och högerns "block". Det enda block som partiets högerflygel under flera år deltog i var med Stalin och mot mig.

Under en period var mina vänner Rakovskij, Krestinskij och Rosengolts uppriktiga anhängare till mina uppfattningar. Men bara Rakovskij spelade en aktiv roll inom vänsteroppositionen. Från hans penna kom helgjutna analyser av den sovjetiska byråkratins politiska och moraliska förfall. Rosengolts och Krestinskij kan mer betecknas som sympatisörer till oppositionen än som aktiva medlemmar. 1927 gick båda över till Stalins läger och blev hans trogna ämbetsmän. Rakovskij höll ut längre än de andra. Jag har fått en tyvärr obekräftad rapport om att Rakovskij 1934 försökte fly utomlands via Barnaul (i Altaj), att han blev sårad under flyktförsöket och fördes till sjukhuset i Kreml. Det var först efter denna bistra erfarenhet som han sjuk och plågad kapitulerade för den härskande klicken.

Före detta högermän, före detta vänstermän, byråkrater ur Stalins skola och opolitiska läkare kan inte ha deltagit i en gemensam politisk sammansvärjning. De klumpades bara samman för att tjäna åklagarens illvilliga syften.

Liksom de två första rättegångarna rör sig även denna utstuderade rättegång kring en osynlig axel, nämligen författaren till dessa rader. *Alla brott genomfördes undantagslöst på min begäran. Folk som hade varit mina oförsonliga motståndare och förde dagliga kampanjer mot mig i pressen och vid massmöten - som Bucharin och Rykov - visade sig plötsligt vara redo, ingen vet hur, att begå vilka brott som helst på tecken från mig utomlands.* På min order blev ledare för sovjetregeringen agenter åt främmande makt, de "provocerade fram" krig, förberedde sig för att krossa Sovjetunionen, ödelade industrin, fördärvade tåg, förgiftade arbetare med dödliga gaser. Inte minst anklagades min yngsta son, Sergej Sedov, som var professor på ingenjörsskolan, för detta brott.

Och för att avrunda saker och ting förgiftade läkarna i Kreml en stor andel av sina patienter bara på grund av sin hängivenhet mot mig!

Jag känner omständigheterna och personerna mycket väl, inklusive rättegångarnas organisatör, Stalin. Jag har följt det sovjetiska systemets inre utveckling noga. Jag har omsorgsfullt studerat revolutionens och kontrarevolutionens historia i andra länder, där det också förekom "falska anklagelser" och komplotter.

Under halvannat år har jag levt nästan oavbrutet i Moskvarättegångarnas atmosfär. Men när man läser rapport efter rapport om hur Bucharin ville mörda Lenin, om Rakovskijs band till den

⁸ **Iona E Jakir** (1896-1937), fullvärdig medlem i centralkommittén, och **I P Uborevitj** (1896-1937) befann sig bland de Röda armé-befäl som anklagades för förräderi och avrättades 1937. Båda hade på ett utmärkt sätt fört befäl över arméer under inbördeskriget. **Konstantin Jurenev** (1889-1938) var ambassadör i Japan fram tills han arresterades och avrättades efter den tredje Moskvarättegången.

japanska generalstaben och hur Kremls läkare mördade den gamle Gorkij verkar allting som en sinnesförvirrad dröm.

Det krävs nästan en fysisk ansträngning för att slita mina tankar från GPU:s mardrömsaktiga hopkok och inrikta dem på frågan: "Hur och varför är allt detta möjligt?"

Den som försöker bedöma händelseutvecklingen i Ryssland ställs inför följande alternativ: (1) antingen var alla de gamla revolutionärerna - som ledde kampen mot tsarismen, byggde upp bolsjevikpartiet, åstadkom oktoberrevolutionen, ledde tre års inbördeskrig, upprättade sovjetstaten och skapade Kommunistiska internationalen - antingen var alla dessa personer, nästan till sista man, redan i samband med dessa bedrifter eller under åren direkt efteråt, agenter för kapitalistiska stater, eller så (2) har den nuvarande sovjetregeringen under Stalins ledning gjort sig skyldig till ett av de mest avskyvärda brotten i världshistorien.

Många försöker avgöra denna fråga med hjälp av en rent psykologisk metod. "Vem förtjänar mest tilltro", frågar de sig, "Stalin eller Trotskij?" Den typen av spekulationer är oftast resultatlösa. Med hjälp av "en gyllene medelväg" lutar vissa åt en kompromiss. Troligtvis, säger de, höll Trotskij på med någon sorts sammansvärjning, men Stalin har överdrivit den enormt.

Jag skulle vilja be läsaren att själv tröska igenom frågan, inte med hjälp av subjektiva eller psykologiska metoder, eller moraliska spekulationer, utan med hjälp av en objektiv analys av historiska faktorer. Det är den mest tillförlitliga metoden. Frågan om personlig psykologi har fortfarande sin betydelse, men med hjälp av en objektiv analys av de historiska faktorerna upphör individen att vara eller verka vara herre över nationens öde. Han, som själv är resultatet av viss historiska omständigheter, blir verktyg för vissa samhällskrafter.

Även den allra mäktigaste persons program måste analyseras i ljuset av de historiska krafter som han företräder. Det gäller även det program som ledde till dessa "skenrättegångar".

Otvivelaktigt är Stalin en av de gamla revolutionärerna. Han har varit medlem i bolsjevikpartiet sedan 1905 års revolution. Men det går inte att framställa alla bolsjeviker i samma ljus. Stalin representerar Lenins raka motsats, eller är, för att jämföra med något som står mer i rimlig proportion, motsatsen till Zinovjev och Kamenev, som under flera års landsflykt arbetade under Lenins direkta ledning. Stalin reste bara utomlands händelsevis i samband med partifrågor. Han kan inte ett enda främmande språk. På det teoretiska planet har han alla kännetecken hos en självlärd person. *Ständigt stöter man på jättelika luckor i hans kunskaper.* Samtidigt är han enormt praktisk, och både noggrann och misstänksam.

Utän tvakan är hans karaktär överlägsen hans intellekt. Han är odiskutabelt modig, fullständigt i avsaknad av någon som helst utmärkande begåvning, är inte det minsta snabbtänkt, saknar skapande fantasi, skicklighet som talare eller litterär förmåga. *Hans ambitioner har alltid färgats av miss-tankar och hämndlystnad.* Men dessa positiva och negativa egenskaper var under många år dolda inuti honom, uttrycktes aldrig och blev därmed bara så mycket mer ansträngda.

Stalin ger intryck av att vara utomordentligt slätstruken, och inget mer än det. Det var bara tack vare speciella historiska omständigheter som hans grundläggande karaktärsdrag fick möjlighet att blomma ut på ett alldeles särskilt sätt. År 1917 var Stalin i politisk mening "helt igenom lantlig". Han vågade inte ens tänka på proletariats diktatur och en socialistisk omvandling av samhället. *Hans program bestod från början till slut av att upprätta en borgerlig republik.*

Efter februarirevolutionen var han för enhet med mensjevikerna, och han stödde den första provisoriska regeringen, vars president var prins Lvov.⁹ Lenins socialistiska program överraskade Stalin. Under de första årens stora massrörelser spelade han ingen som helst roll, utan drog sig, bugande inför Lenin, in bland skuggorna, och drog sig tillbaka till *Pravdas* redaktion och skrev artiklar.

Lenin uppskattade Stalin för att han var robust, karaktärsfast och försiktig. Lenin hade inga illusio-

⁹ **Prins Georg E Lvov** (1861-1925) var rysk politiker och storgodsägare. Efter störtandet av tsaren blev han premiärminister i den första provisoriska regeringen, mars-juli 1917.

ner om Stalins teoretiska förberedelser och begränsade politiska horisont. På samma gång förstod och sammanfattade han bättre än någon annan den moraliska karaktären hos denna "anmärkningsvärda georgier" som han kallade honom i ett brev från 1913.

När Zinovjev 1921 rekommenderade Stalin till posten som generalsekreterare, litade inte Lenin på honom. Lenin gav följande varning: "*Jag tillråder inte det. Den kocken kan bara laga starka maträtter.*"

I sitt testamente från januari 1923 uppmanade Lenin uttryckligen partiet att avlägsna Stalin från posten som generalsekreterare, och hänvisade till att han var alltför grov, illojal och benägen att missbruka makt.¹⁰ Låt oss hålla dessa drag i minnet under diskussionerna om Kommunistiska internationalsens problem.

Under Lenins levnadstid hördes Stalin aldrig av. Precis som i frågan om den socialistiska revolutionen i Ryssland, var han även senare alltid skeptisk och tvivlare i fråga om den internationella revolutionen.

Hans begränsade historiska åskådning och de konservativa samhällsinstinkter som var en kvarleva från hans småborgerliga georgiska omgivning, gjorde att han var oerhört mistrogen mot massorna. Å andra sidan värderade han kommitté"kadrenas" verksamhet mycket högt. På detta verksamhetsområde passade hans kvalifikationer som hemlig konspiratör perfekt.

Under revolutionens första tid - det vill säga fram till 1923, då massornas deltagande och initiativ fortfarande spelade en avgörande roll - befann sig Stalin bakgrunden som en underordnad figur.

Hans namn betydde ingenting för någon. Massorna kände inte till honom. Han var bara i viss mening auktoritet för de partibyråkrater som kom att bli beroende av honom. Men ju mer massorna pressades av historiens tvingande behov, ju mindre hoppfulla blev de. Ju mer den byråkratiska apparaten höjde sig på deras nackar ju tröttare blev de.

Samtidigt hade byråkratin fullkomligt förändrat sin internationella karaktär. Själva andemeningen i ordet revolution innebär att massorna använder våld. Men byråkratin, som hade kommit till makten tack vare revolutionen, bestämde sig för att våld var historiens huvudfaktor. Så tidigt som 1923-24 gick jag mot det talesätt i Kreml, som i grund och botten sa: "De politiska regimer som föll förr i världen, föll bara på grund av att ledarna inte hade bestämt sig för att använda det våld som krävdes för att hålla sig kvar vid makten." Samtidigt blev byråkratin alltmer övertygad om att när massorna väl hade fört den till makten så hade de genomfört sin uppgift. *Den marxistiska historiefilosofin förvandlades till en sorts polisfilosofi.*

Den som var det mest fulländade och konsekventa uttrycket för byråkratins nya tendenser var Stalin. Hans inre ingivelser och egensinniga natur hade till sist fått en passande tillämpning. *Under loppet av några få år blev Stalin den nya byråkratins, de rovgiriga uppkomlingarnas kast, "tsar", i ordets fulla betydelse.*

Mussolini, Pilsudski¹¹ och Hitler tog var och en på sitt sätt initiativ till massrörelser, om än reaktionära sådana. De kom alla till makten tillsammans med dessa rörelser. Men i detta avseende var Stalin aldrig initiativtagare, och kunde utifrån sin karaktär heller aldrig bli det. Han var en feg konspiratör, han verkade alltid i det fördolda.

När byråkratin tog ledningen över revolutionen i ett isolerat, underutvecklat land, så satte den nästan automatiskt Stalin på sina axlar - Stalin stod fullständigt i samklang med deras brutala

¹⁰ Lenins "testamente" skrevs 25 december 1922 och 4 januari 1923. Se *Valda verk i 10 band*, bd 10, s 516-18.

¹¹ **Benito Mussolini** (1883-1945), den italienska fascismens grundare, hade 1914 varit medlem i den del av socialistpartiet som var mot kriget. 1919 organiserade han den fascistiska rörelsen, blev diktator 1922 och var förebild för det förtryck utifrån vilket de tyska nazisterna utformade sin regim. Han störtades 1943, och avrättades två år senare av partisaner. **Jozef Pilsudski** (1867-1935) var en polsk nationalist som under Första världskriget organiserade sin egen armé för att kämpa mot Ryssland. Han ledde de kontrarevolutionära styrkor som invaderade Ryssland under inbördeskriget. I maj 1926 gick hans trupper in i Warszawa och fram till sin död var han praktiskt taget diktator i Polen.

polisfilosofi och var bättre rustad (det vill säga mer skoningslös) än någon annan att försvara byråkratins makt och privilegier.

"Socialism", "proletariat", "folk", "internationell revolution" är idag pseudonymer för den byråkratiska kasten. Ju oroligare den känner sig inombords ju oftare använder den dem. Hela dess konkreta form i det efterrevolutionära samhället grundar sig på bedrägeri, förfalskningar, lögn. *Den kan inte tillåta den minsta opposition, eftersom den inte kan försvara sin giriga politik med ett enda övertygande argument.* Den tvingas kväva all kritik mot sin diktatur och privilegier redan i deras linda, och förkunna att all oenighet är förräderi och svek. Till en början bestod angreppen mot oppositionen av journalistiskt förtal, citatförfalskningar och förfalskning av statistik. På så sätt dolde byråkratin sina intäkter. Men ju mer den nya kasten satte sig på sovjetsamhället ju mer nödvändigt blev det att använda kraftigare åtgärder för att krossa motståndarna och skrämja massorna.

Det var just här Stalin visade de farliga egenskaper som Lenin hade varnat för - grovhet, illojalitet, benägenhet att missbruka makt. *"Kremls kock" hade förvisso förberett de allra starkaste maträtter.*

Revolutionens levande traditioner påverkade Stalins medvetande och visade honom att hans makt var en troninkräktares. Trots att generationen från revolutionen hade förnedrats och krossats var den i hans ögon fortfarande ett hot. Hans rädsla för massorna var större än något annat, och han mobiliserade hela den byråkratiska apparaten för att hålla dem i schack. Men byråkratin har aldrig uppnått den nödvändiga enheten. Gamla traditioner och nyupptäckta samhälleliga farhågor har skapat motsättningar och kritik även inom byråkratins begränsade krets. Och just av denna anledning måste den genomföra "utrensningar".

Förföljelserna av oppositionen i pressen fick lämna plats för juridiska teaterföreställningar - skenrättegångar med vittnen, domare och svarande. Och eftersom det var de gamla bolsjevikerna som var allra farligast måste GPU förnedra dem genom att bevisa att de var spioner och förrädare.

GPU:s metoder är den moderna inkquisitionens metoder - fullständig isolering, arrestering av släktingar, barn, vänner, avrättning av "en del" av de anklagade under förberedelserna av fallet (Karachan, Jenukidze och många andra), hot att avrätta släktingar och ett ständigt hetsande i den totalitära pressen. *Det räcker för att bryta ned nerverna och de fängslade personernas vilja. Det krävs inga brännjärn eller kokande vatten. Detta räcker för att få fram "frivilliga bekännelser".*

För inte alls längesedan var Stalin helt övertygad om systemets allsmäktighet. Men det är tveksamt om han har kvar denna övertygelse. Varje rättegång har orsakat ett ökande missnöje, oro, inte bara bland massorna utan även bland byråkraterna själva. För att slå ner detta missnöje måste man dikta ihop en ny rättegång. Bakom detta djävulska spel kan vi känna ett ännu hoptryckt men hela tiden ökande tryck från det nya samhället som kräver friare kulturella förhållanden och en värdigare tillvaro.

Kampen mellan byråkratin och samhället blir allt intensivare. Segern i denna kamp kommer oundvikligen att gå till folket. Moskvarättegångarna är bara episoder i byråkratins dödskamp. Historien kommer att sopa undan Stalins regim.